

Така угода укладається людьми між собою, а не між підданими та сувереном. Тож, останній не зв'язаний волею підвладних, які т. ч. не мають права на непокору (Мамут Л. С. *Этатизм и анархизм как типы политического сознания* (домарксистский период). – М.: Наука, 1989. – С. 138-140).

На думку Т. Гоббса, люди мають бути усунені від управління державою також і внаслідок відсутності у них знань щодо того, що сприяє благу держави (Мамут Л. С. *Указ. соч.* – С. 166-167), що спростовує цінність демократії, оскільки політико-правова сфера не терпить дилетантизму.

Т. Гоббс засуджує хаос двовладдя, загрозу існування декількох партій (Гоббс Т. *Избранные произведения.* – Т. 1. – С. 378-279), небезпеку поділу влад, адже «розділені влади взаємно знищують одна одну» (Гоббс Т. *Избранные произведения:* в 2 т. – М.: Мысль, 1964. – Т. 2. – С. 339). При цьому, достатньо згадати, що утворення кількох владних центрів у сучасній Т. Гоббсу Англії призвело до Громадянської війни середини XVII ст., а в Незалежній Україні – до безладу «Війни двох Вікторів».

Т. Гоббс, виходячи з того, що від держави залежить добробут, життя та щастя громадян (Мамут Л. С. *Указ. соч.* – С. 163), стверджує, що одним з найбільших можливих зол є недостатність абсолютної влади, що послаблює державу і сприяє її розпаду (Гоббс Т. *Избранные произведения.* – Т. 2. – С. 334).

За Т. Гоббсом, держава не зв'язана законами: будь-який закон є державним, тож якби держава була до чогось зобов'язана законами, вона була би зобов'язана сама перед собою (Гоббс Т. *Избранные произведения.* – Т. 1. – С. 350-351).

Т. Гоббс розініює право як засіб, що дає змогу суверену робити добро підданам (Мамут Л. С. *Указ. соч.* – С. 165), при цьому, усе, що не підкріплено «мечем держави», є лише «стрясанням повітря» (Гоббс Т. *Избранные произведения.* – Т. 2. – С. 200), а «правова сила закону полягає лише у тому, що він є наказом суверена» (Нерсисянц В. С. *Философия права: Учебник для вузов.* – 2-е изд. – М.: Норма, 2006. – С. 569).

З позицією Т. Гоббса щодо права не можна не погодитися, оскільки належність державі права на легітимний примус означає, що саме вона є головним джерелом права (породжує правові норми, захищені державним примусом) та саме вона карає порушників закону. Тож, була би дивною ситуація «державного мазохізму», за якої держава карала б сама себе за порушення своїх же законів.

При цьому, Т. Гоббс передбачав, що його вчення може викликати неоднозначну реакцію, тому вказував, що навіть тиранічна влада краща за анархію, деградацію суспільства, війну всіх проти всіх, хаос і беззаконня (*История политических и правовых учений: Учебник для вузов / Под общ. ред. проф. В. С. Нерсисянца.* – 4-е изд. – М.: Норма, 2006. – С. 328).

На підсумок, варто зазначити, що вчення Т. Гоббса не втратило своєї актуальності і понині, оскільки воно ґрунтується на глибокому розу-

мінні мислителем незмінної природи речей – феномену держави, права та людини.

Отже, особливо перспективними у контексті оптимізації державно-правового буття сучасної України є ідеї Т. Гоббса про: а) необхідність врахування людської природи при державно-правовому будівництві; б) заперечення штучно аксіоматизованого нині уявлення про демократію як про панашею (внаслідок невідповідності пересічної людини до управління державою); в) прогресивну місію держави як визначного інституту, що забезпечує мир, безпеку, порядок і добробут; г) залежність щастя людини від держави; ґ) необхідність значного втручання держави у життя суспільства, яке неспроможне до самостійної регуляції; д) необхідність існування сильної влади, що підтверджується історією і багатьма дослідженнями, якими обґрунтовано позитивну роль стабілізаційного авторитарного режиму, особливо у кризових умовах; е) право як владне веління держави, значнообов'язковість якого випливає з можливості застосування державного примусу за порушення нормативних приписів, що вказує на первинність держави щодо права і необхідність домінування імперативного методу; є) те, що навіть тиранія краще, ніж хаос та анархія та ін.

Середа О. В.

Національний університет «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», асистент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн, кандидат юридичних наук

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СУДУ ПРИСЯЖНИХ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ ДЕРЖАВНОГО БУДІВНИЦТВА В УКРАЇНІ

В Україні триває реформування судової системи та вдосконалення форм кримінального судочинства. Метою цього процесу є забезпечення права громадян на судовий захист, справедливий і неупереджений розгляд справ. Її досягнення залежить від реалізації конституційного принципу безпосередньої участі народу у здійсненні правосуддя через присяжних, участь яких забезпечить ефективну організацію суду та постановлення об'єктивного і неупередженого вироку.

Важливим кроком на шляху забезпечення участі народу у здійсненні правосуддя стало прийняття Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України». Вони визначають правові основи діяльності суду присяжних в Україні: статус присяжних, підсудність, порядок кримінального провадження за їх участі.

Відповідно до п. 6 ст. 11 Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України» присяжним є громадянин України, який

у випадках, визначених процесуальним законом, вирішує справи у складі суду спільно із суддею (суддями), забезпечуючи згідно з Конституцією України безпосередню участь народу у здійсненні правосуддя. Законом передбачено вимоги до осіб, які мають право бути присяжними, а також встановлено ряд заборон, що його виключають. Порядок добору корпусу присяжних відтєнер детально регламентований. У тому числі визначено гарантії прав присяжних: 1) виплата винагороди і добоких; відшкодування витрат на проїзд і наймання житла; 2) збереження за основним місцем роботи всіх гарантій, пільг; зарахування трудового стажу; 3) а також гарантії незалежності і недоторканності суддів.

До підсудності суду присяжних Кримінальним процесуальним кодексом України віднесено справи щодо злочинів, за вчинення яких передбачено довічне позбавлення волі. Вони розглядаються спільно 2 професійними суддями і 3 присяжними. Нарадою такого суду керує головующий, а рішення у справі приймається шляхом простого голосування. Важливо, що присяжні під час розгляду і вирішення справ користуються повноваженнями судді. Таким чином, у нормах Кодексу простежується вибір континентальної моделі суду присяжних.

Нормативне закріплення правового регулювання участі народу у кримінальному провадженні через присяжних є знаковою подією в реформуванні судової системи України. Однак для подальшого розвитку та вдосконалення законодавства корисним є врахування багатого історичного досвіду організації та діяльності суду присяжних засідателів і суду зі становими представниками, накопиченого в Україні протягом другої половини ХІХ – початку ХХ століття.

Історичний досвід функціонування на території українських губерній суду присяжних дозволяє вже сьогодні попередити організаційні та процесуальні проблеми формування цього інституту. Проаналізувавши історичні джерела, слід звернути увагу на необхідність чіткого визначення повноважень органів та посадових осіб, уповноважених працювати з кандидатами. Крім того, варто відмовитися від системи чергових списків, які затягують формування суду присяжних та вимагають додаткових витрат.

В сучасних умовах розвитку інформаційного суспільства доцільно максимально автоматизувати процедуру добору присяжних: створити за адміністративно-територіальним критерієм бази даних осіб, які мають право бути присяжними; запровадити систему випадкового відбору присяжних. Відтак право ведення баз даних в адміністративно-територіальних одиницях пропонуємо надати органам місцевого самоврядування, а на здійснення процедури випадкового відбору уповноважити відповідні суди.

Крім того, варто використати для сучасних умов форму громадського контролю, запропоновану Судовими статутами. Після виготовлення та опублікування загальних списків всім бажаючим надавати право протягом місяця заявляти про неправильне внесення чи невнесення будь-кого

у список з зазначенням відповідних доказів. Таким механізмом формування суду присяжних буде об'єктивним та стане гарантією неупередженості присяжних.

Ефективність інституту суду присяжних з досвіду судових установ українських губерній сприятиме розширення складу присяжних та їх повноважень у ході судового розгляду: забезпечення прийняття рішення присяжними колегіально і незалежно від професійних суддів.

Добросовісне виконання присяжними засідателями і становими представниками обов'язків у суді, всебічний розгляд ними обставин справи, постановлення об'єктивного і неупередженого вироку забезпечувалося інститутом юридичної відповідальності. За невиконання службових обов'язків присяжні засідателі і станові представники притягалися до дисциплінарної та кримінальної відповідальності, у порядку, передбаченому для суддів та чинів судового відомства.

На сьогодні в Україні правові основи інституту юридичної відповідальності присяжних не визначено. Відтак існує потреба в їх науковій розробці та нормативному закріпленні з метою забезпечення ефективного правосуддя.

Овчинникова А. П.

Национальный университет «Одесская юридическая академия», профессор кафедры теории государства и права, доктор искусствоведения, профессор

СТРУКТУРА ЭПИДЕЙКТИЧЕСКИХ РЕЧЕЙ

1. Если исходить из тезиса, что риторика – это наука о построении и правильном использовании речи, то на первый план выдвигается проблема ее структурирования. Есть масса вариантов структуры речей. Самый распространенный: 1) изложение фактов; 2) высказывание соображений по поводу этих фактов; 3) рекомендации, призывы. Есть и другие примеры: 1) изложение негативных фактов; 2) указание на то, как изменить ситуацию; 3) просьба о сотрудничестве. Но можно ли понятие плана речи приравнять к понятию структуры? Это синонимы? Латинское «structura» – означает взаиморасположение и связь составных частей чего-либо, т. е. строение, а план – латинское «planus» – (плоский, ровный) определяется как замысел, предусматривающий ход, развитие чего-либо; как определенный порядок, последовательность в изложении чего-либо. Напрашивается вывод: принципиальных различий нет: структура – это общий план построения речи, схема раскрытия темы.

2. За понятием структуры встает вопрос о том, каков жанр речей, изучаемых риторикой. Если рассматривать европейский принцип деления речей на роды, виды и жанры, то окажется, что риторика делится на гомилику и ораторику, в свою очередь ораторика – это судебная речь (защитительная и обвинительная); эпидейктическая (торжественная) речь,